

Píše Jiří Flaišman

(E*forum, 24. 08. 2016)

Miloš Pojar (1940), dlouholetý pracovník nakladatelství Academia, muž mnoha zásluh a přední osobnost naší diplomacie v časech polistopadových, pozdější významný ředitel Vzdělávacího a kulturního centra Židovské obce v Praze, zemřel roku 2012 a zanechal po sobě rukopis rozsáhlé práce s velice slibným titulem **Masaryk a židovství**. Ten díky historikovi Richardu Vaškovi, zkušenému vydavateli textů ústředních osobností českého politického života (mj. T. G. Masaryk, E. Beneš), vyšel letos v létě za podpory řady institucí a s předmluvou Petra Pitharta v Pojarově „mateřském“ nakladatelství.

Přestože literatura pojednávající vztah našeho prvního prezidenta k židovství je značně bohatá, Pojarova kniha je již svým rozsahem (přes tři sta stran) zdaleka nejrozsáhlejší prací z poslední doby traktující toto téma, a má tak ambice – taktéž již identitou názvů – přiřadit se k zásadní publikaci z počátku let třicátých, sborníku redigovanému Ernstem Rychnovským. Zvolené téma ostatně Pojar usiluje vyčerpát zúplna, když v devíti kapitolách představuje Masarykovy kontakty s židovstvím v dětství a mládí, shrnuje jeho první odborná studia, v nichž se poprvé setkal s židovskou otázkou, věnuje se vztahu Marxe a židovství, pojednává Masarykovy názory na judaismus, referuje o Hilsnerově aféře, mapuje Masarykovy postoje k českožidovskému hnutí a k sionismu, shrnuje Masarykovy zásluhy o postavení Židů v Československé republice a konečně přináší informace o prezidentově inkognito cestě do Palestiny v roce 1927. Kniha pak zakončuje kapitola desátá, apendixní povahy, v níž je pojednán vztah T. G. Masaryka k třinácti židovským osobnostem (např. Bergson, Freud, Heine, Husserl, Trockij).

Za konečnou podobou textu se skrývá rozsáhlé studium odborné literatury i zjevně detailní znalost rozsáhlého Masarykova díla. Kniha bezesporu nabízí velmi solidní zpřehlednění Masarykových názorů na náboženské, národnostní a kulturní otázky židovského národa v monarchii a později v republice. Pojarova snaha o takovýto způsob pojednání tématu přinesla ovšem i jisté limity jeho textu. Zcela mu dominuje deskripce, rozsáhlé citace z Masarykových prací nejsou výjimkou, např. citát z Otázky sociální (kritika Marxe) na tři a půl tiskové strany (s. 54–57), velmi silná je autorova potřeba ústřední informace „zarámovat“ řekněme notoricky známými fakty jdoucími někdy až k hranicím encyklopedických výčtů (srov. např. charakteristiku pátečníků začínající na s. 204). Po rozsáhlých popisech – při resumé polenského procesu mnohé využito z Kovtuna – nenásleduje očekávané kritické zhodnocení, položení si otázky či hledání nových spojení, ale téma je jaksi bez závěru opuštěno, popřípadě se autor uchýlí již k hotovému závěru (význam hilsneriády pro další Masarykovo působení ve veřejném životě je parafrází jedné z tezí Patočkovy stati Masaryk v boji proti

antisemitismu).

Ediční poznámka bohužel neuvádí, kdy Pojarův text vznikl, v jakém období – alespoň přibližně – autor knihu sestavoval (dvě kapitoly byly zveřejněny na přelomu tisíciletí ve sbornících). Tato informace by pro čtenáře byla jistě užitečná, avšak ještě potřebnější by pro něj byla zpráva o tom, v jakém stavu vydavatelé rukopis dostali (ediční aparát o tom informuje jen zcela obecně). Jak R. Vašek uvádí, „bylo nutno text stylisticky upravit a vypustit pasáže, které se téměř doslovně opakovaly“ (s. 291). Opakování zůstává v textu ovšem i po úpravách, a to nejen mezi kapitolami, ale i v rámci nich. Nepochybně obtížnému a náročnému edičnímu úkolu, jehož součástí bylo mj. doplnění odkazů na literaturu, schází – věřme, že kvůli editorově přirozené skromnosti a profesním ohledům – přiznání, s jakým neúplným tvarem bylo asi nutno se vyrovnat.

Pravděpodobně by mohla být přípustná domněnka, že Pojar nepřipravoval svůj text primárně pro českého čtenáře, jeho masarykovská práce jako by byla chystána pro překlad do některého ze světových jazyků. Indicií je v textu – jak jsme naznačili – hned několik.

V posledku je třeba zdůraznit, že Pojarův text – bez ohledu na to, že se jedná o odbornou studii, kterou rozhodně nechceme hodnotit měřítky kabaretního výstupu – nemá bohužel „výšek ani hloubek“, plyne v referentském modu, nepodařilo se do něj otisknout jistě existující autorovo zaujetí, nemá jiskru a potenciál trefně pojmenovat to podstatné či nové ve zvoleném tématu (což vynikne již třeba jen ve srovnání se skvěle formulovanou a vystavěnou Pithartovou předmluvou), nemá ale ani vtipu, který by autorovi umožnil charakterizovat Masarykovo vnitřní nastavení a vztah k židovství třeba prostým příběhem, jako to udělal před více jak sto lety J. S. Machar, který parafrázoval Masaryka z doby jejich pohillsneriádovských rozvah o emigraci:

„Představ si, přijel mi najednou tatík do Prahy. Je u nás den, dva, pozoruji, že něco má, s čím by rád ven, ale že neví jak. Tož uhodím na něj. A milý tatík začne hodně z daleka a konečně vyhrkne, že prý slyšel o těch dvou stech zlatých, které jsem dostal od židů, a že prý bych mu mohl přilepšit. Já mu krátce řekl, že jsem nedostal ani haléře. A on jak solný sloup – ustrnulý, nehýbe se, konečně povídá: »A to jsi všechno dělal zadarmo? Takové pronásledování, takové nadávky – to nechápu.« – Vysvětlil jsem mu to trochu šíře. Nechápal. Ale potom mi povídá: »Víš, Tomášku, já vlastně přijel jen kvůli nějakému tomu groši, a když to není pravda, tož aspoň cestu mi hradit musíš...« Dal jsem mu na cestu a tatík odjel.‘ – – A Tomáš se smál a tahle komika s vlastním otcem mu vrátila zase klid a humor...”